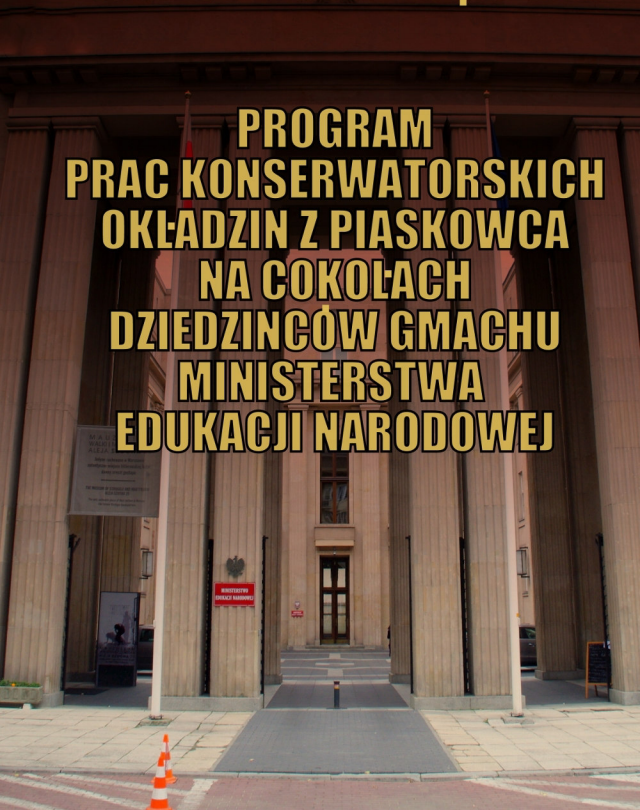

PIOTR GRZEGORZ MAĐRACH

**PROGRAM
PRAC KONSERWATORSKICH
OKŁADZIN Z PIASKOWCA
NA COKOŁACH
DZIEDZINCÓW GMACHU
MINISTERSTWA
EDUKACJI NARODOWEJ**

PIOTR GRZEGORZ MĄDRACH
DYPLOMOWANY KONSERWATOR ZABYTKÓW
RZECZOZNAWCA KONSERWACJI ZABYTKÓW

**PROGRAM
PRAC
KONSERWATORSKICH**

**COKOŁÓW KAMIENNYCH
W**

GMACHU

MINISTERSTWA

EDUKACJI NARODOWEJ

**PRZY ALEI JANA CHRISTIANA SZUCHA
POD NUMEREM 25 W WARSZAWIE**

WARSZAWA

2 0 1 1

I. W S T Ę P

1. Zamawiający program prac konserwatorskich

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

00-918 Warszawa aleja Jana Christiana Szucha nr 25

2. Przedmiot opracowania

**program prac konserwatorskich dotyczący kamiennych cokołów
na elewacjach gmachu Ministerstwa Edukacji Narodowej
w Warszawie przy alei Jana Christiana Szucha pod numerem 25**

3. Opracowanie sporządzone na podstawie

**analizy historii obiektu, analizy wizualnej
oraz podstawowych badań technicznych**

4. Autor projektu

mgr PIOTR GRZEGORZ MĄDRACH

dyplomowany konserwator zabytków

uprawnienia konserwatorskie nr 35/23/80

zaświadczenie WKZ nr 13/94

c z ł o n e k

POLSKIEJ IZBY ARTYSTÓW KONSERWATORÓW DZIEŁ SZTUKI

rzeczoznawca konserwacji zabytków:

Polskiej Izby Artystów Konserwatorów Dzieł Sztuki

Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków

Związku Polskich Artystów Plastyków

02-776 Warszawa ul. Warchałowskiego 7/57

tel.gsm: 601 25 70 04

e.mail: pmskorpion@wp.pl

5. Podstawa wykonania opracowania

**umowa nr MEN/BA/2011/15G3 z dnia 10 sierpnia 2011 roku
zawarta pomiędzy Ministerstwem Edukacji Narodowej
z siedzibą w Warszawie przy alei Jana Christiana Szucha nr 25
a Piotrem Grzegorzem Mądrachem zamieszkałym
w Warszawie przy ulicy Edwarda Warchałowskiego 7 m.57**

6. Program wykonano

w sierpniu 2011 roku

III. HISTORIA GMACHU

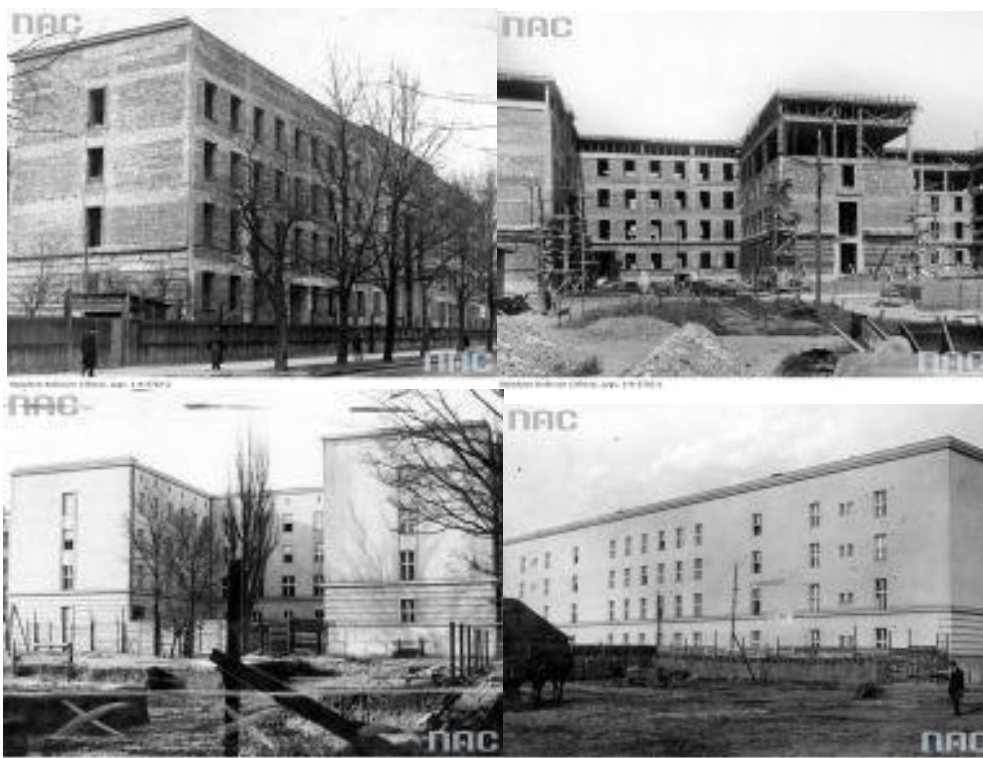

1925

W pracowni profesora architektury, a zarazem naczelnika Wydziału Budownictwa Szkolnego w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Zdzisława Mączyńskiego powstają pierwsze szkicowe projekty gmachu, siedziby dzisiejszego Ministerstwa Edukacji Narodowej.

1927 - 1930

Budowa głównego budynku Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Jest to pierwsza siedziba ministerstwa budowana od nowa w II Rzeczypospolitej, przeznaczona dla resortu obejmującego swym działaniem najszerszy zakres kultury polskiej, wyznania, nauki i wychowania.

Architektura powstałego w niespełna trzy lata gmachu odznacza się wysokim standardem, surową klasyczną formułą, zaliczaną do tzw. klasycyzmu redukcyjnego. W roku 1928 konkurs na zaprojektowanie wnętrza gmachu wygrywa Wojciech Jastrzębowski - profesor warszawskiej Szkoły Sztuk Pięknych, a także dyrektor Departamentu Sztuki w ministerstwie. Najlepsi młodzi artyści pod kierunkiem mistrza tworzą piękne i niepowtarzalne przestrzenie w stylu Art Déco. W dniu 19 grudnia 1930 roku kardynał Aleksander Kakowski dokonuje uroczystego poświęcenia budynku, w obecności premiera Walerego Sławka oraz Sławomira Czerwińskiego - ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

1930 - 1939

Funkcja gmachu i rozmieszczenie biur w budynku nie zmienia się w zasadzie do czasów Drugiej Wojny Światowej. Parter zajmowały: Departament Wyznań, Wydział Budżetowo-Rachunkowy, Kancelaria Główna oraz część Wydziału Organizacyjno - Programowego Departamentu Szkolnictwa Ogólnokształcącego. Na pierwszym piętrze umiejscowione były gabinety ministra, podsekretarza stanu, ich sekretariaty i salę posiedzeń, a także wydziały: Prezydialny, Budownictwa Szkolnego, Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej,

Prawny i Sprawozdawczy Departamentu Ogólnego oraz biuro przepisywania pism. Na drugim piętrze znalazł się cały Departament Szkolnictwa Ogólnokształcącego. Trzecie piętro zajmowały: Departament Szkolnictwa Zawodowego, Departament Nauki i Szkół Wyższych, Departament Sztuki oraz biblioteka ministerstwa z czytelnią pedagogiczną. W suterrenach rozmieszczono Pracownię Oświaty Pozaszkolnej, magazyn materiałów pisarskich, składnicę akt, magazyn Wydziału Sprawozdawczego, stołówkę dla pracowników oraz kotłownię i skład opału.

1939 - 1944

W dniu 1 października 1939 roku o godzinie 6.30 rano gmach ministerstwa zajęła IV Grupa Operacyjna Policji Bezpieczeństwa, działająca na tyłach niemieckiej 3 i 8 Armii. W końcu października grupa ta zostaje przekształcona w Urząd Komendanta Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa Dystryktu Warszawskiego, zwany potocznie gestapo. Przystosowując gmach do swoich potrzeb funkcjonariusze niemieckiej policji opróżniają szafy i biurka z akt, wyrzucając je na korytarze, strych, podwórza i niszcząc je. Na przełomie 1939 i 1940 wraz z pozostałościami akt ministerialnych wywożą także księgozbiór biblioteki. Po ulokowaniu się w budynku, Niemcy dokonują zmian w części parterowej i przyziemiu, zamieniając je na cele więzienia.

Aleja Szucha zostaje przemianowana na *Strasse der Polizei*, a okoliczne budynki zajęte przez policję i SS z przeznaczeniem na biura oraz mieszkania dla funkcjonariuszy niemieckich. Urząd Komendanta Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa zajmuje cały gmach.

W urzędzie zatrudnionych zostaje ponad 300 funkcjonariuszy. Dziennie przesłuchują nawet do 100 osób przywożonych z więzienia na Pawiaku lub aresztowanych przez gestapo w czasie akcji przeciwko polskiemu podziemiu czy w ulicznych łapanekach. W areszcie "na Szucha" w przyziemiu więźniowie czekają na swoją kolej w czterech celach zbiorowych, pozbawionych okien, zwanych „tramwajami” (nazwa powstała od krzeseł, ustawionych dwoma rzędami wzdłuż ścian), oraz w dziesięciu celach pojedynczych - izolatkach. Stąd prowadzi się ich na przesłuchania do poszczególnych referatów. Śledztwa, na ogół połączone z wymyślnymi torturami odbywają się w gabinetach gestapo na górnych piętrach gmachu lub w

kancelarii dyżurnego gestapowca w podziemiach budynku. O bezmiarze cierpień zadawanych podczas przesłuchań w katowni "na Szucha" świadczą licznie zachowane na ścianach i podłogach cele napisy - teksty modlitw, rozważań o śmierci, myśli o Polsce, prośby o zawiadomienie rodziny, będące świadectwem męstwa i patriotyzmu przetrzymywanych tu Polaków, z których wielu zakatowano na śmierć w czasie przesłuchań.

W 1943 roku budynek i otaczające go ulice zostają umocnione. Na dziedzińcu wejściowym powstają ceglane murki zasłaniające okna.

W czasie Powstania Warszawskiego budynek na Szucha pełni rolę punktu rozdzielczego dla ludności z południowych, zajętych przez Niemców, dzielnic Warszawy.

Przywożonych tu ludzi stłacza się w celach, przyległych korytarzach, na podwórzach. Spośród nich kilka tysięcy zostaje zamordowanych na jednym z dziedzińców gmachu (wskazują na to ślady po kulach na cokołach budynku i ogrodzenia). Egzekucje wykonywano także w ruinach gmachu Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych (obecny budynek Kancelarii Premiera RP) oraz na okolicznych skwerach i podwórkach kamienic.

Z początkiem września 1944 roku znaczna część funkcjonariuszy Urzędu Komendanta Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa, na czele z komendantem, ucieka do Sochaczewa. Niemcy opuszczający gmach w ostatnich dniach powstania niszczą swoje archiwa, paląc je w jednym z pomieszczeń.

Zniszczenia wojenne omijają bryłę gmachu ministerstwa.

1945

Po wojnie personel Ministerstwa Oświaty wraca do swej siedziby na aleję Jana Christiana Szucha nr 25, która szybko zmienia nazwę na aleję 1 Armii Ludowego Wojska Polskiego. Część budynku przydzielona zostaje Biuru Kontroli przy Prezydium Krajowej Rady Narodowej.

W wyniku potrzeby zwiększenia liczby pomieszczeń, w 1947 roku przebudowuje się na biura część magazynów, poczekalnie na drugim i trzecim piętrze oraz tylny korytarz parterowy.

Osobne prace zabezpieczające prowadzi się także w tej części gmachu, w której znajdowały się cele męczeństwa i śmierci.

kancelarii dyżurnego gestapowca w podziemiach budynku. O bezmiarze cierpień zadawanych podczas przesłuchań w katowni "na Szucha" świadczą licznie zachowane na ścianach i podłogach cele napisy - teksty modlitw, rozważań o śmierci, myśli o Polsce, prośby o zawiadomienie rodziny, będące świadectwem męstwa i patriotyzmu przetrzymywanych tu Polaków, z których wielu zakatowano na śmierć w czasie przesłuchań.

W 1943 roku budynek i otaczające go ulice zostają umocnione. Na dziedzińcu wejściowym powstają ceglane murki zasłaniające okna.

W czasie Powstania Warszawskiego budynek na Szucha pełni rolę punktu rozdzielczego dla ludności z południowych, zajętych przez Niemców, dzielnic Warszawy.

Przywożonych tu ludzi stłacza się w celach, przyległych korytarzach, na podwórzach. Spośród nich kilka tysięcy zostaje zamordowanych na jednym z dziedzińców gmachu (wskazują na to ślady po kulach na cokołach budynku i ogrodzenia). Egzekucje wykonywano także w ruinach gmachu Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych (obecny budynek Kancelarii Premiera RP) oraz na okolicznych skwerach i podwórkach kamienic.

Z początkiem września 1944 roku znaczna część funkcjonariuszy Urzędu Komendanta Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa, na czele z komendantem, ucieka do Sochaczewa. Niemcy opuszczający gmach w ostatnich dniach powstania niszczą swoje archiwa, paląc je w jednym z pomieszczeń.

Zniszczenia wojenne omijają bryłę gmachu ministerstwa.

1945

Po wojnie personel Ministerstwa Oświaty wraca do swej siedziby na aleję Jana Christiana Szucha nr 25, która szybko zmienia nazwę na aleję 1 Armii Ludowego Wojska Polskiego. Część budynku przydzielona zostaje Biuru Kontroli przy Prezydium Krajowej Rady Narodowej.

W wyniku potrzeby zwiększenia liczby pomieszczeń, w 1947 roku przebudowuje się na biura część magazynów, poczekalnie na drugim i trzecim piętrze oraz tylny korytarz parterowy.

Osobne prace zabezpieczające prowadzi się także w tej części gmachu, w której znajdowały się cele męczeństwa i śmierci.

W dniu 25 lipca 1946 roku Rada Ministrów podejmuje uchwałę o zachowaniu miejsca martyrologii polskiej przy alei Szucha. Pomieszczenia więzienne przejmuje Wydział Muzeów i Pomników Martyrologii Polskiej w Ministerstwie Kultury i Sztuki, który udostępnia je dla publiczności w dniu 1 września 1947 roku. Od 1949 trwają prace nad zabezpieczaniem, rekonstrukcją i aranżacją pomieszczeń budynku. 18 kwietnia 1952 roku następuje oficjalne otwarcie Mauzoleum Walki i Męczeństwa 1939 - 1945 jako miejsca pamięci narodowej o tysiącach przetrzymywanych, torturowanych i zakatowanych w obronie Ojczyzny Polakach. Najcenniejszą częścią ekspozycji są zachowane w prawie nienaruszonym stanie korytarze, cztery cele zbiorowe zwane tramwajami, dziesięć cel izolatek oraz pokój dyżurnego gestapowca, w którym odbywały się przesłuchania.

1973

Gmach ministerstwa przy alei Szucha nr 25 zostaje wpisany do rejestru zabytków. Od tego czasu w budynku nie dokonuje się, prócz okresowych remontów i aranżacji wyposażenia związanych z łączeniem lub rozdzielaniem resortów, żadnych zasadniczych zmian.

Obecnie

Reprezentacyjny gmach przy alei Jana Christiana Szucha nr 25 nie zmienia swej funkcji i nieustająco pozostaje siedzibą resortu edukacji narodowej. Podkreślanie jego unikatowości artystycznej przejawia się w dążeniu do zachowania oryginalnego wystroju i wyposażenia.

Od 2009 roku prowadzone są prace konserwatorskie, przywracające pierwotną świetność jednego z najbardziej stołecznych budynków, nie tylko z uwagi na historię z czasów okupacji, ale także poprzez fakt, iż jego powstanie było wynikiem twórczej inwencji ludzi ściśle związanych z Warszawą.

I. W S T Ę P

1. Zamawiający program prac konserwatorskich

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

00-918 Warszawa aleja Jana Christiana Szucha nr 25

2. Przedmiot opracowania

**program prac konserwatorskich dotyczący kamiennych cokołów
na elewacjach gmachu Ministerstwa Edukacji Narodowej
w Warszawie przy alei Jana Christiana Szucha pod numerem 25**

3. Opracowanie sporządzone na podstawie

**analizy historii obiektu, analizy wizualnej
oraz podstawowych badań technicznych**

4. Autor projektu

mgr PIOTR GRZEGORZ MĄDRACH

dyplomowany konserwator zabytków

uprawnienia konserwatorskie nr 35/23/80

zaświadczenie WKZ nr 13/94

c z ł o n e k

POLSKIEJ IZBY ARTYSTÓW KONSERWATORÓW DZIEŁ SZTUKI

rzeczoznawca konserwacji zabytków:

Polskiej Izby Artystów Konserwatorów Dzieł Sztuki

Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków

Związku Polskich Artystów Plastyków

02-776 Warszawa ul. Warchałowskiego 7/57

tel.gsm: 601 25 70 04

e.mail: pmskorpion@wp.pl

5. Podstawa wykonania opracowania

**umowa nr MEN/BA/2011/15G3 z dnia 10 sierpnia 2011 roku
zawarta pomiędzy Ministerstwem Edukacji Narodowej
z siedzibą w Warszawie przy alei Jana Christiana Szucha nr 25
a Piotrem Grzegorzem Mądrachem zamieszkałym
w Warszawie przy ulicy Edwarda Warchałowskiego 7 m.57**

6. Program wykonano

w sierpniu 2011 roku

III. OPIS BUDYNKU

Gmach Ministerstwa Edukacji Narodowej jest zlokalizowany w dzielnicy Śródmieście w Warszawie, po zachodniej stronie alei Jana Christiana Szucha, u wylotu alei na Plac na Rozdrożu, na działce o ewidencyjnym numerze 17, w obrębie numer 5 - 05 - 1.

Gmach posiada dwie kondygnacje podziemne oraz pięć kondygnacji nadziemnych. Główne wejście, znajduje się na centralnym dziedzińcu od strony wschodniej. Do każdego ze skrzydeł budynku prowadzą niezależne wejścia z poszczególnych dziedzińców oraz przez dodatkowe wejścia w przejazdach bramnych.

Boczne dziedzińce wewnętrzne od północy i od południa pełnią funkcję parkingów dla samochodów osobowych pracowników gmachu. Dwa wjazdy na boczne dziedzińce prowadzą bezpośrednio z alei Szucha przez przejazdy bramowe. Na dziedziniec centralny reprezentacyjne auta wjeżdżają również bezpośrednio z alei Jana Christiana Szucha przez kolumnadę portyku gmachu.

Elewacja frontowa oraz główny dziedziniec budynku, przy którym usytuowane jest główne wejście do budynku, w całości wyłożona jest płytami z piaskowca. Pozostałe elewacje są wyłożone płytami z piaskowca w formie wysokiego cokołu, do poziomu pierwszej kondygnacji (do wysokości około 2,80 metra). Powyżej ściany pokryte są wybarwionym tynkiem farbą.

IV. OPIS STANU ZACHOWANIA COKOŁÓW

Kamienne okładziny cokołów, wykonane z drobnoziarnistego piaskowca szarego (typu Szydłowiec) i granitu szarego (typu Strzelin), na elewacjach gmachu są w złym stanie. Płyty z piaskowca są wyprowadzone kamieniarską metodą szlakowania (zwanego też ryflowaniem) a elementy z granitu mają powierzchnię szlifowaną gruboziarnistymi materiałami ściernymi. Powierzchnie materiałów kamiennych uległy korozji atmosferycznej, chemicznej a także w wielu miejscach zniszczeniom mechanicznym. Znacznie zniszczony jest jeden narożnik styku cokołu ogrodzenia i ściany gmachu przy bramie przejazdowej prowadzącej z dziedzińca północno - wschodniego (nr 2) na dziedziniec północno – zachodni (nr 3). Zniszczenia cokołu ogrodzenia jednoznacznie wskazują na to, że było to miejsce rozstrzeliwań więźniów gestapo. Przekazy historyczne z czasów okupacji nie wspominają o tym miejscu.

W związku z tym należy przypuszczać, że rozstrzelivano tu dopiero podczas Powstania Warszawskiego w 1944 roku. Cokół ogrodzenia jest silnie podziurawiony w bardzo charakterystyczny sposób przez serie pocisków z ciężkiego karabinu maszynowego. Wyraźne rykoszety od kul są widoczne na cokole, na zachodniej ścianie dziedzica nr 2. Tego typu mechanicznych zniszczeń nie ma na pozostałych murach gmachu ministerstwa.

Występują inne zniszczenia spowodowane głównie przez nieostrożne poruszanie się pojazdów mechanicznych w obszarze dziedzińców oraz powstałe w wyniku niefrasobliwego montowania różnego typu haków, wsporników, kabli, tablic i tym podobnych przedmiotów i urządzeń.

Ponadto cokoły są silnie zanieczyszczone przez opady atmosferyczne oraz niestaranne obchodzenie się z nimi. Powierzchnia cokołów w wielu miejscach jest zanieczyszczona smołą. Prawdopodobnie podczas kolejnych remontów asfaltowej nawierzchni dziedzińców wewnętrznych. Na dziedzińcu nr 2 i na dziedzińcu nr 4 wykonano z betonu boksy śmietnikowe, które niefortunnie zespojono betonem z kamiennymi cokołami bocznych ogrodzeń.

Kamienne cokoły ogrodzeń zostały też w znacznym stopniu zdestruowane przez korodujące elementy mocujące żelazne, kute przęsła wysokiego ogrodzenia. Słupy i wsporniki tego płotu w wielu miejscach rozsadziły elementy kamienne cokołu ogrodzenia.

Na powierzchni kamienia intensywnie spływają również z metalowego płotu produkty korozji żelaza.

W cokołach kamiennych na murach gmachu występują także liczne uszkodzenia spowodowane korodowaniem żelaznych bolców od krat okiennych.

Kamienne cokoły w ogrodzeniach bocznych dziedzińców są silnie zaatakowane koloniami mikroorganizmów. Głównie przez mchy i porosty. Spowodowane to jest brakiem poziomego odizolowania cokołów przed kapilarnym podciąganiem wód gruntowych.

Na wszystkich kamiennych cokołach brak również powierzchniowego zabezpieczenia przeciwwilgociowego (hydrofobowego).

W dużym stopniu zniszczone też są niskie bazy kamiennych cokołów wykonane ze szlifowanego szarego granitu (typu Strzelin). Występuje wiele ubytków w tych bazach, wiele uszkodzeń mechanicznych. Są one również silnie zanieczyszczone, przede wszystkim przez smołę z asfaltów.

W cokołach wykonano otwory okienne doświetlające pomieszczenia suterenowe. Większość okien jest używana. Ale część została zamurowana, w związku ze zmianą sposobu użytkowania

pomieszczeń. Zamurowano je wyprawą tynkarską w taki sposób, że wyrównano powierzchnię tynku do powierzchni cokołowych płyt z piaskowca. Gładka powierzchnia tynku bez wyznaczenia wyraźnej granicy obrysu okna rażąco odbiega od szlakowanej powierzchni piaskowca.

Stan ten wskazuje na pilną potrzebę przeprowadzenia rewitalizacji kamiennych cokołów na elewacjach dziedzińców wewnętrznych w gmachu Ministerstwa Edukacji Narodowej.

IV. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Niniejszy program prac konserwatorskich jest uzupełnieniem „Projektu remontu budowli - konserwatorskiego elewacji gmachu Ministerstwa Edukacji Narodowej” autorstwa mgr inż. Leszka Tischnera wykonanego w grudniu 2010 roku.

Przedmiotem opracowania jest zakres i technologia zabiegów konserwatorskich, które mają być przeprowadzone przy kamiennych cokołach na elewacjach gmachu ministerstwa.

V. WYTYCZNE KONSERWATORSKIE

Program działań niezbędnych do podjęcia rewaloryzacji oraz rewitalizacji kamiennych cokołów elewacji gmachu Ministerstwa Edukacji Narodowej, powinien obejmować zadania, które przedstawiam poniżej.

1. Wystąpienie z wnioskiem do Stołecznego Konserwatora Zabytków w sprawie uzyskania decyzji zezwalającej na przeprowadzenie prac konserwatorskich przy cokołach na elewacjach gmachu MEN i uzyskanie tej decyzji.
2. **Załączenie do wniosku o wydanie pozwolenia na przeprowadzenie prac konserwatorskich:**
  - A - dokumentu potwierdzającego posiadanie tytułu prawnego do korzystania z zabytku,**
  - B - dokumentu obrazującego lokalizację obiektu,**
  - C - autorskiego programu prac konserwatorskich,**
  - D - dokumentacji ilustrującej aktualny stan cokołów na elewacjach gmachu.**

3. Wystąpienie z wnioskiem do właściwych urzędów nadzoru budowlanego o uzyskanie pozwolenia na budowę i uzyskanie tego pozwolenia.
4. Sporządzenie projektu zabezpieczenia terenu związanego z realizacją prac konserwatorskich oraz projektu organizacji ruchu.

W gmachu MEN należy w przede wszystkim doprowadzić do jak najszybszego konserwatorskiego zabezpieczenia wszystkich kamiennych cokołów na elewacjach.

Należy również jak najpilniej zrewaloryzować i zrewitalizować pierwotny wygląd oraz pierwotne funkcje wszystkich elementów istotnych dla architektonicznego oraz artystycznego wyrazu elewacji.

Jest to o tyle łatwe, że stan aktualny substancji architektonicznej gmachu, stanowi czytelny obraz pierwotnego wystroju elewacji i wnętrza.

Prace konserwatorskie przy elewacjach gmachu MEN powinna wykonywać firma posiadająca duży potencjał oraz duże doświadczenie w konserwacji zabytkowych wielkomiejskich budynków. W ekipie wykonawców muszą być zatrudnione osoby posiadające kwalifikacje do wykonywania specjalistycznych prac w obiektach zabytkowych, udokumentowane stosownymi zaświadczeniami wydanymi przez uczelnie konserwatorskie lub przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków.

Kwalifikacje wykonawców prac konserwatorskich, restauratorskich, badań i kierujących robotami budowlanymi, określone w rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 czerwca 2004 roku, w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych (Dz. U. Nr 150. poz. 1579):

1. osoba wykonująca prace konserwatorskie, restauratorskie lub badania konserwatorskie powinna posiadać kwalifikacje określone w § 7 w.w. rozporządzenia,
2. osoba kierująca robotami budowlanymi powinna posiadać kwalifikacje określone w § 8 w.w. rozporządzenia,
3. badania architektoniczne może prowadzić osoba posiadająca kwalifikacje określone w § 9 w.w. rozporządzenia,
4. osoby, które uzyskały zaświadczenie o kwalifikacjach, na podstawie § 19 rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 24 sierpnia 1964 roku w sprawie zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach i archeologicznych prac wykopaliskowych (Dz. U. Nr 31, poz. 197) oraz § 17-19 rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 11 stycznia 1994 roku o zasadach i trybie udzielania zezwoleń na

prorowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach oraz prac archeologicznych i wykopaliskowych, warunkach ich prowadzenia i kwalifikacjach osób, które mają prawo prowadzenia tej działalności (Dz. U. Nr 16, poz. 55), zachowują uprawnienia wskazane w tym zaświadczeniu w dotychczasowym zakresie, w odniesieniu do prac konserwatorskich i robót budowlanych w rozumieniu rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 9 czerwca 2004 roku w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych (Dz. U. Nr 150. poz. 1579).

Wszelkie technologiczne działania konserwatorskie przy elewacjach gmachu MEN należy wykonywać zgodnie z zasadami oraz warunkami określonymi w kartach technicznych poszczególnych technologii i produktów, a przede wszystkim w czasie od kwietnia do października.

Renowacja i rewitalizacja cokołów na elewacjach gmachu Ministerstwa Edukacji Narodowej powinna bazować na jednolitym programie technologicznym.

W tym przede wszystkim, na użyciu technologii, które jak najbardziej odpowiadałyby technologiom zastosowanym w okresie powstawania gmachu.

Prace konserwatorskie muszą polegać głównie na wykonaniu precyzyjnego oczyszczenia wszystkich powierzchni kamiennych, powierzchni metalowych, na wykonaniu wzmocnień oraz rekonstrukcji brakujących fragmentów a na koniec ich profesjonalnym zabezpieczeniu przed agresywnym działaniem warunków atmosferycznych.

Należy przywrócić pierwotną kolorystykę oraz fakturę wszystkich powierzchni wystroju architektonicznego i artystycznego.

Zgodnie z brzmieniem decyzji nr 1466 N / 11 Stołecznego Konserwatora Zabytków, z dnia 26 lipca 2011 roku zawarto stwierdzenie o konieczności szczegółowego opisanie prac związanych z takim przeprowadzeniem prac rewaloryzacyjnych i renowacyjnych przy kamiennych cokołach aby nie zatracić śladów historii, które się na nich utrwaliły. A ponadto również szczegółowo należy określić zakres zabiegów koniecznych do wykonania w celu nadania stosownej estetyki blendom po zamurowanych otworach okiennych.

Do czasu podjęcia kompleksowych działań konserwatorskich należy prowadzić systematyczną, profilaktyczną opiekę konserwatorską, tak by proces destrukcji przedmiotowych obiektów się nie pogłębiał.

Wszelkie prace renowacyjne i konserwatorskie muszą być prowadzone pod ścisłą kontrolą autorskiego nadzoru konserwatorskiego działającego w porozumieniu ze służbami konserwatorskimi oraz nadzorem budowlanym.

VI. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

OGÓLNE DZIAŁANIA KONSERWATORSKIE

1. sporządzenie rzetelnego inwestorskiego kosztorysu działań konserwatorskich,
2. uzyskanie wszystkich stosownych pozwoleń na przeprowadzenie działań konserwatorskich:
  - a. od Wydziału Architektury Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy na realizację projektu budowlano - konserwatorskiego,
  - b. od Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy na realizację projektu programu prac konserwatorskich,
3. wykonanie wstępnej dokumentacji konserwatorskiej fotograficznej oraz opisowej i prowadzenie systematycznego dokumentowania prac konserwatorskich w trakcie ich realizowania (najlepiej w postaci dziennika konserwatorskiego),
4. techniczne przygotowanie terenu wokół obiektu do przeprowadzenia prac konserwatorskich,
5. zabezpieczenie terenu wykonywania prac konserwatorskich,
6. po zakończeniu działań uprzątnięcie terenu związanego z przeprowadzeniem prac konserwatorskich,
7. sporządzenie powykonawczej dokumentacji konserwatorskiej i budowlanej.

Proponuję przeprowadzenie prac konserwatorskich przy generalnym zastosowaniu materiałów nieustająco renomowanej firmy REMMERS. Firma ta oferuje pełny zakres technologii i materiałów umożliwiając kompleksowy remont budowlany omawianych fragmentów pałacu. Posiadając certyfikaty uzyskane w trakcie szkoleń w firmie REMMERS mogę dać pełną gwarancję, że wykonując prace konserwatorskie w tych technologiach osiągnie się skuteczny i trwały efekt. Opracowanie niniejsze jest opracowaniem autorskim, w wyniku, którego powstaje program, za który w pełni ponoszę odpowiedzialność.

Jednak dopuszczalne jest zastosowanie do prac konserwatorskich materiałów na bazie równorzędnych kompleksowych technologii takich firm jak na przykład: SOPRO, KABE, KEIM, OIKOS, CAPAROL.

Wymaga to udowodnienia zasadności takiej zamiany oraz uzgodnienia z autorskim nadzorem konserwatorskim oraz inwestorem prac.

Zaznaczam, że posiadam również certyfikaty znajomości technologii wszystkich powyżej wymienionych firm i pełną informację o ich ofercie.

Jednocześnie uważam, że dla pełnego zabezpieczenia jakości i kompatybilności materiałów i technologii przy tym zadaniu konserwatorskim, należy kompleksowo stosować w miarę możliwości, technologię tylko jednej firmy.

Nie powinno się mieszać materiałów różnych firm.

Miksowanie różnych technologii może również prowadzić do nie udzielenia przez producentów materiałów gwarancji na efekty ich zastosowania.

Oparcie się na jednorodnej ofercie umożliwia ponadto zorganizowanie sprawnego zaopatrzenia oraz uzyskanie korzystnej ceny zamawianych materiałów.

VII. TECHNOLOGIA PRAC KONSERWATORSKICH

Należy przeprowadzić gruntowną kontrolę stanu przeciwwilgociowych izolacji pionowych i poziomych, a w razie konieczności wykonać kompleksowe prace izolacyjne w strefie fundamentowej murów stanowiących bazę cokołów gmachu MEN.

1. Wykonanie przeciwwodnej izolacji poziomej. Przed przystąpieniem do wykonywania izolacji przeciwwilgociowych należy wykonać badania wilgotności murów poddawanych tym zabiegom w celu określenia jak najbardziej aktualnego stanu zawilgocenia. W przypadku stwierdzenia dużego obciążenia murów wodą należy wykonać zabiegi osuszania wymuszonego, na przykład agregatami firmy **MUNTERS** - połączoną z podgrzewaniem murów urządzeniami mikrofalowymi firmy **PLAZMATRONIKA**. Izolację poziomą w formie przepony izolacyjnej należy wykonać metodą iniekcji poprzez otwory wywiercone w murze w jednej linii, jak najbliżej poziomu powierzchni dziedzińca. Na odpowiednio wytrasowanym poziomie należy wywiercić w murze otwory o średnicy 12 mm, dla montażu zaworów iniekcyjnych. Otwory powinny być lekko pochylone - pod kątem 30⁰. Rząd otworów należy wykonać w odstępach 10 - 12 cm. Nawiercanie należy zakończyć w odległości 5 cm od przeciwległej ściany a dla ścian grubszych niż 80 cm zaleca się wiercenie z obu stron ścian. Jeżeli stwierdzone zostanie duże, przekraczające 50% względne zawilgocenie ścian

koniecznym staje się wykonanie przepony poziomej z zastosowaniem metody iniekcji nisko - ciśnieniowej preparatem **KIESOL IK – REMMERS**. Jest to koncentrat mikroemulsji siloksanowej skuteczny także przy wysokim stopniu zawilgocenia i nagromadzeniu dużych ilości soli. Dla ścian względnie suchych - zawilgocenie względne do 40% – preparat stosujemy w rozcieńczeniu 1: 12 z wodą - dla bardziej zawilgoconych ścian zmniejszamy rozcieńczenie koncentratu z wodą np. do poziomu 1 : 8. Dla zapewnienia skuteczności procesu powstawania przepony izolacyjnej podawanie preparatu **KIESOL IK - REMMERS** należy kontrolować w celu zapobiegania niepotrzebnym wyciekom poprzez pęknięcia, luki i kawerny w murze oraz dla uzyskania pewności, że ilość zastosowanej do iniekcji substancji jest zgodna z wymaganiami technicznymi. To znaczy dla muru grubości 10 cm na 1 mb muru wprowadzać należy ok. 0,15 kg koncentratu **KIESOL IK – REMMERS** na metr bieżący. Na koniec do otwory iniekcyjne należy wypełnić zaprawą mineralną **BOHRLOCHSUSPENSION - REMMERS**.

2. przeprowadzenie zabiegów biobójczych na całych powierzchniach wszystkich cokołów na elewacjach gmachu, poprzez impregnację i dezynfekcję murów roztworem preparatu **ADOLIT M - REMMERS** 1:10 z wodą oraz dodatkowo poprzez natrysk preparatem **GRUNBELAG ENTFERNER - REMMERS**.
3. odsłonięcie partii podziemnych cokołów, na styku z powierzchniami poziomymi, oczyszczenie i pokrycie masą izolacyjną w celu stworzenia bezpiecznej bariery chroniącej przed opadami atmosferycznymi i zalegającym śniegiem,
4. oczyszczenie powierzchni wszystkich powierzchni kamiennych cokołów na elewacjach gmachu pokrytych wykładzinami z piaskowca i granitu poprzez zastosowanie technologii mikropiaskowania z zastosowaniem technologii **EURORUBBER - IBOX** z użyciem ścierniwa typu **EGS 300 MESCH**,
5. powyżej opisanej metody czyszczenia nie należy stosować na powierzchni, które mają być zachowane jako miejsca pamięci po masowych egzekucjach przeprowadzanych przez Niemców w okresie Drugiej Wojny Światowej (w zachodnio – północnym narożniku dziedzińca nr 2) cokoły te należy wyczyścić delikatnymi metodami chemicznymi przy użyciu preparatu **REMMERS - FASSADENREINIGER PASTE**, zmywanego z zastosowaniem wytwornicy przegrzanej pary podawanej pod odpowiednio

regulowanym ciśnieniem na tych powierzchniach należy pozostawić wszystkie ubytki w materiale kamiennym jako, że w przeważającej liczbie są to uszkodzenia powstałe po uderzeniach pocisków karabinowych,

6. doczyszczanie warstw przypowierzchniowych struktury materiałów mineralnych metodą migracji związków chemicznych rozpuszczonych w wodzie do rozszerzonego środowiska z zastosowaniem kompresów z kilku warstw płatów ligniny celulozowej, nasączonych wodą destylowaną – kompresy należy powtarzać aż do uzyskania pozytywnego efektu – w przypadku silnych zabrudzeń pochodzenia smolistego można zastosować kompresy nasączone rozpuszczalnikami chemicznymi (najlepiej ogólnodostępnymi rozcieńczalnikami benzynowymi), tę czynność należy wykonywać pod ścisłą i stałą kontrolą,
7. miejsca te na całej powierzchni należy poddać zabiegowi wglębnego wzmocnienia strukturalnego materiału kamiennego przy użyciu preparatu **KSE 100 – REMMERS** a następnie powierzchniowego przy użyciu preparatu **KSE 300 – REMMERS** – cykl utwardzania się preparatu w strukturze materiału kamiennego za każdym razem przebiega w ciągu 21 dni od dnia wykonania zabiegu i należy utrzymać w otoczeniu wzmocnianego materiału odpowiednią wilgotność atmosfery,
8. wypełnienie wszystkich drobnych szczelin, rozwarstwień w kamiennych płytach cokołowych, odpowiednio dobraną pod względem koloru i gradacji wypełniacza masą scalającą - uzupełniającą **RESTAURIERMORTEL - REMMERS**, Jest to gotowa do stosowania, fabrycznie wymieszana sucha zaprawa renowacyjna. Podstawą jej są mineralne składniki (spoiwo i kruszywo). Zaprawę tę stosować można do rekonstrukcji oraz wykonywania reprodukcji dekoracyjnych elementów wystroju architektonicznego. Ogólnym warunkiem możliwości wykonania prac z zastosowaniem zaprawy renowacyjnej **RESTAURIERMORTEL REMMERS** jest nośne podłoże (o wyrównanym profilu wytrzymałości). Zaobserwowane ubytki nie są wielkie, ich grubość nie przekracza 30 mm i mogą być uzupełniane poprzez jednokrotne nakładanie materiału odpowiednio kolorystycznie dobranego. Miejsca przeznaczone do wykonania prac należy przedmuchać sprężonym powietrzem, dobrze wstępnie zmoczyć (zaleca się zmoczyć dzień wcześniej) i pokryć zaprawą **RESTAURIERMORTEL - REMMERS** w konsystencji szlamu (ok.1l wody na 5kg zaprawy). Na świeżą warstwę szlamu nakłada się

natychmiast zaprawę **RESTAURIERMORTEL – REMMERS** w konsystencji gęsto plastycznej (750 ml wody na 5 kg zaprawy), tak aby warstwa zaprawy wystawała 1 - 2 mm powyżej otaczającego materiału mineralnego. W przypadku wypełniania ubytków w fugach należy koniecznie zachować układ spoin. Lekko związaną zaprawę przetrzeć pacą pokrytą porowatą gumą a po 3 - 4 godzinach poddać obróbce ścierniej w celu dopasowania do oryginalnej powierzchni sąsiednich cegieł. Wszystkie miejsca poddane renowacji należy wielokrotnie moczyć przez min 3 - 4 dni. Przy stosowaniu preparatu **RESTAURIERMORTEL - REMMERS** odcień materiału należy dobrać indywidualnie poprzez kombinację kilku - najczęściej trzech standardowo zabarwionych mas renowacyjnych. Obserwowana ilość i głębokość ubytków może zostać zniwelowana poprzez zużycie mas renowacyjnych w ilości ok. $1 \text{ dm}^3/\text{m}^2$ co wymagać będzie zużycia 2 kg suchej masy renowacyjnej na m^2 murów.

9. w przypadku dużych ubytków podpowierzchniowych w elementach cokołów należy wprowadzić metodą iniekcji suspensję cementową o charakterze szlamu wiążącego **INJEKTIONSLEIM – REMMERS**,
10. w miejscach mniejszych ubytków materiału kamiennego ale na tyle dużych, że występuje niemożliwość założenia uzupełnień przy użyciu mas kitujących typu **RESTARIERMORTEL – REMMERS** (dla piaskowca) lub **AKEMI** (dla granitu), należy wykonać fleki z odpowiednio dobranego materiału kamiennego i wstawić je w starannie wykute gniazda, fleki wklejać przy użyciu mas spajających na bazie żywic poliestrowych na przykład firmy **NOVOROL** albo **AKEMI**,
11. Do wypełnienia ubytków spoin należy zastosować materiały mineralne z grupy **FUNCOSIL FUGENMORTEL - REMMERS** sucha zaprawa spoinową do murów. Zaprawa po wymieszaniu z wodą jest gotowa do stosowania i wiąże w głównej mierze hydraulicznie. Charakteryzuje się dużą przyczepnością zarówno w stanie świeżym, jak i po stwardnieniu. Dzięki swoim względnie niskim parametrom mechanicznym i korzystnemu stosunkowi wytrzymałości na zginanie do wytrzymałości na ściskanie jest w małym stopniu podatna na zarysowanie. Biała zaprawa spoinowa zawiera wapno hydrauliczne, a szara tras i cechuje się podwyższoną odpornością na siarczany. Stwardniała zaprawa **FUNCOSIL FUGENMORTEL - REMMERS** jest niewrażliwa na wilgoć i przepuszczalna dla pary wodnej, jak również odporna na wodę, czynniki atmosferyczne i mróz. Materiał stosowany jest do spoinowania i naprawy spoin wypełnionych zaprawą na

elewacjach, zwłaszcza na elewacjach z kamienia. Stosowana ręcznie przy szerokości spoin około 10 - 30 mm. Przed wykonaniem spoinowania należy wykonać próbę mającą na celu wyjaśnienie czy odcień, wytrzymałość i przyczepność odpowiadają wymaganiom. Przestrzeń spoiny należy oczyścić, luźne cząstki należy usunąć, a podłoże wstępnie zmoczyć. Zaprawę spoinową należy starannie wymieszać doprowadzając ją do konsystencji wilgotnej. Pozostawić na około 1 minutę, następnie dodać resztę wody aby uzyskać konsystencję odpowiednią do stosowania i ponownie wymieszać. Do wykonania ubytków spoin należy zastosować masy **FUGENMORTEL TK - REMMERS** (kolor spoiny szary, trasowy) numer art. 1026 lub **FUGENMORTEL - REMMERS** (kolor standardowy - stara biel) numer art. 1027 zgodnie z kolorem spoin pierwotnych. Odcień szarego koloru spoiny należy ustalić bezpośrednio na budowie poprzez wykonanie próbnego spoinowania.

12. Scalanie oraz dopasowanie do otoczenia faktury i kolorystyki cegieł. Dopasowanie faktury cegieł może zostać zrealizowane poprzez strumieniowanie drobnoziarnistym piaskiem, które jest stosowane do oczyszczania murów. Scalanie kolorystyczne naprawianych elementów i fragmentów murów można wykonać preparatem **FUNCOSIL HISTORIC LASUR - REMMERS** po zabarwieniu go farbą **FUNCOSIL LA SILICONFARBE -REMMERS** (na bazie emulsji silikonowej) z dodatkami grzybobójczymi oraz glonobójczymi. Farba ta dzięki swemu mikroporowatemu charakterowi bliska jest farbom mineralnym. Jest coraz częściej używana jest do wykonywania barwnej powłoki ochronnej na obiektach zabytkowych. Podłoże dla wykonania scalenia kolorystycznego musi być suche, czyste, nośne, wolne od luźnych cząstek pyłu, środków antyadhezyjnych do szalunków, pozostałości oleistych i tłustych. Słabo przylegające warstwy starych powłok należy starannie usunąć. Odpowiednio dla istniejącego koloru murów, czerwone odcienie farb do malowania fasad, będących wodną emulsją żywicy silikonowej i mineralnych pigmentów tlenkowych uzyskuje się przez zmieszanie z mikroemulsją silikonową **FUNCOSIL WS - REMMERS**. Otrzymana powłoka barwna ma charakter półprzezroczysty, laserunkowy. Stopień krycia zależy od wzajemnych proporcji obu składników - bardziej przezroczysta z większym udziałem **FUNCOSIL WS - REMMERS**.
13. Likwidacja efektu „pudrowania”, czyli osypywania się strukturalnego materiału ceglanego. Tradycyjnie do wzmacniania materiałów mineralnych stosowany jest krzemooorganiczny preparat

konserwatorski **KSE 100 - REMMERS** lub mocniejszy **KSE 300 - REMMERS**. Fakt, że wszystkie luźne i słabe cząstki cegieł zostaną usunięte w procesie czyszczenia pozwala na stwierdzenie że nie będą one wymagały strukturalnego wzmocnienia. Z tego powodu zjawisko powierzchniowego osypywania się materiałów mineralnych może zostać zahamowane poprzez delikatne nasączenie wodnym roztworem preparatu **HAFTFEST - REMMERS** w rozcieńczeniu z wodą w stosunku 1 : 7. Roztwór najlepiej nanosić natryskowo. Przewidywane zużycie koncentratu nie powinno przekroczyć $0,1 \text{ l/m}^2$

14. zabezpieczenie preparatem hydrofobowym powierzchni kamiennych. poprzez impregnację cokołów paroprzepuszczalnym preparatem hydrofobowym. Do wykonania typowej hydrofobizacji materiałów mineralnych używa się najczęściej preparatów silikonowych w roztworach wodnych lub z rozpuszczalnikami organicznymi. Zamiennie stosowane są coraz częściej preparaty w postaci kremów. Kremy te nie zawierają rozpuszczalników co jest istotne dla prac wykonywanych w bliskim sąsiedztwie siedlisk ludzkich oraz w sposób istotny ułatwiają aplikację preparatu hydrofobowego na każdej powierzchni. Preparat **FUNCOSIL FC - REMMERS** to krem impregnujący w postaci emulsji наносzony na mineralne materiały budowlane wałkiem lub metodą natrysku bezpowietrznego w warstwie o minimalnej grubości (zużycie - $0,1 \text{ l/m}^2$). Wykonana impregnacja jest niewidoczna, nie powoduje nabłyszczania murów i umożliwia usuwanie ewentualnych zabrudzeń szmatką z czystą wodą.
15. renowację zamurowanych blend od otworów w elewacjach (na przykład okiennych) należy przeprowadzić poprzez wycofanie takiej blendy o 3 – 4 cm w stosunku do powierzchni elewacji, wyprowadzenie jej na gładko przy użyciu finalnej masy tynkarskiej **FEINPUTZ – REMMERS** i pomalowania farbą silikonową **FUNCOSIL LA SILICONFARBE - REMMERS** lub farbą silikatową **FUNCOSIL D - SILICATFARBE - REMMERS** w kolorze 03-6 OCKER HBW % 77 z palety barw firmy REMMERS.
16. należy zlikwidować wszystkie współczesne domurowania do strefy cokołowej elewacji gmachu MEN (w tym na przykład betonowe wiaty śmietnikowe, wszystkie betonowe uzupełnienia w płytach z piaskowca i bazach z granitu) i całkowicie przywrócić kompletny, pierwotny kamienny wystrój cokołów budynku (dotyczy to okładzin z piaskowca jak i baz z granitu),

17. należy zlikwidować wszelkie obce dla materiałów kamiennych elementy wtórnie wmontowane w strefę cokołową elewacji gmachu MEN,
18. należy przeprowadzić kompleksową konserwację żelaznych ogrodzeń (w tym czyszczenie poprzez piaskowanie, uzupełnianie ubytków, renowację uszkodzeń, malowanie podkładową farbą antykorozyjną, malowanie nawierzchniową farbą zabezpieczającą) – należy rozważyć demontaż żelaznych elementów ogrodzenia i wykonanie nowych bolców do jego montażu w kamiennym cokole (najlepiej niekorodujących) wraz z nowym elastycznym sposobem ich montażu w gniazdach wykutych w kamiennym cokole. Do zabezpieczenia elementów metalowych można zastosować technologię włoskiej firmy OIKOS oferującej pokrycie powierzchni elementów metalowych podkładem antykorozyjnym w technologii firmy **OIKOS** w systemie **NOVALIS LINEA FERRO**, a następnie pokrycie powierzchni elementów metalowych farbą **NOVALIS FERROMICACEO - NF OIKOS** w kolorze ciemno - grafitowym,
19. zdemontowanie ogrodzeń osłaniających i uprzątnięcie terenu wykonywania prac,
20. sporządzenie powykonawczej dokumentacji konserwatorsko – budowlanej (z załączeniem kart technicznych wszystkich użytych w procesie konserwatorskim produktów, materiałów oraz technologii).

autor programu prac konserwatorskich:

PIOTR GRZEGORZ MĄDRACH

dyplomowany konserwator zabytków

c z ł o n e k

Polskiej Izby Artystów Konserwatorów Dzieł Sztuki

rzeczoznawca konserwacji zabytków:

Polskiej Izby Artystów Konserwatorów Dzieł Sztuki

Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków

Związku Polskich Artystów Plastyków

02-776 Warszawa

ul. Edwarda Warchałowskiego 7/57

tel.gsm: 601 25 70 04

e-mail: pmskorpion@wp.pl

ZALECENIA KONSERWATORSKIE DLA WYKONAWCY

Przebieg prac konserwatorskich musi być zrealizowany w całości przy zastosowaniu technologii i materiałów zaakceptowanych przez nadzór autorski, konserwatorski i budowlany.

Technologiczne zabiegi konserwatorskie muszą być przeprowadzone w odpowiednich warunkach atmosferycznych ściśle określonych w kartach technicznych każdego produktu. W przypadku prac przy elewacjach budynków najlepszy okres do ich wykonywania to czas od maja do października.

PIOTR GRZEGORZ MĄDRACH
dyplomowany konserwator zabytków

c z ł o n e k

Polskiej Izby Artystów Konserwatorów Dzieł Sztuki

rzeczoznawca konserwacji zabytków:

Polskiej Izby Artystów Konserwatorów Dzieł Sztuki

Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków

Związku Polskich Artystów Plastyków

02-776 Warszawa

ul. Edwarda Warchałowskiego 7/57

tel.gsm: 601 25 70 04

e-mail: pmskorpion@wp.pl

**WARSZAWA
2011**

PIOTR GRZEGORZ MĄDRACH

**dyplomowany konserwator zabytków
rzeczoznawca konserwacji zabytków**

I L U S T R A C J E

DO

PROGRAMU

PRAC

KONSERWATORSKICH

COKOŁÓW W GMACHU

MINISTERSTWA EDUKACJI NARODOWEJ

PRZY ALEJI JANA CHRISTIANA SZUCHA

POD NUMEREM 25

W WARSZAWIE

WARSZAWA

2 0 1 1

1. Fasada gmachu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w latach 30-tych w XX wieku

2. Fasada Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego – widok z dachu bloku mieszkalnego stojącego po przeciwnej stronie ulicy

3. Dziedziniec centralny (nr 1)
w gmachu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
w latach 30-tych w XX wieku

4. Portyk głównego wejścia do Ministerstwa Edukacji Narodowej

5. Fragment portyku wejścia głównego do gmachu MEN

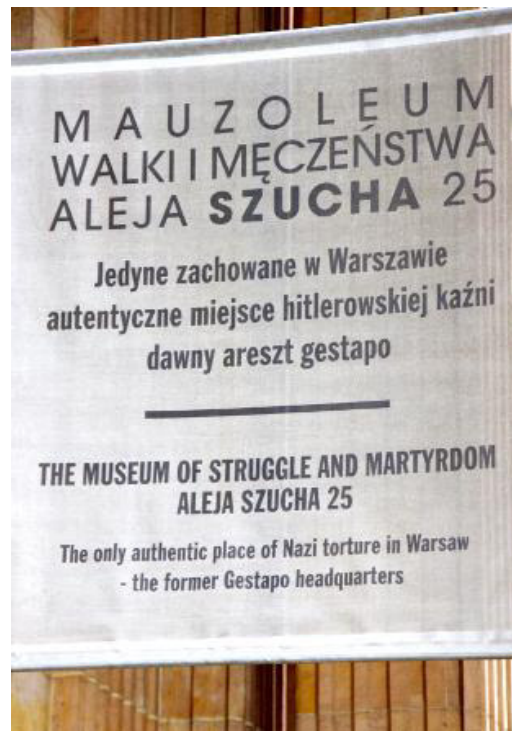
6. Oryginalna, z przed Drugiej Wojny Światowej, tabliczka z numerem policyjnym budynku

7. Fragment fasady z sygnaturą autora projektu gmachu MEN

8 Tablica informacyjna umieszczona na fasadzie gmachu MEN.

9. Fragment portyku gmachu MEN z informacją o Muzeum Martyrologii

10. Tablica poświęcona pamięci ofiar terroru hitlerowskiego zlokalizowana na fasadzie gmachu MEN

11. Działanie nr 2 – północno – wschodni
widok w kierunku miejsca straceń przy przejeździe bramnym

12. Działanie nr 2 – północno – wschodni
Widok w kierunku elewacji południowej gmachu

13. Działanie nr 2 – północno – wschodni
Widok w kierunku elewacji wschodniej

14. Działanie nr 2 – północno wschodni
Widok w kierunku ogrodzenia, które było miejscem straceń

15. Działanie nr 2 – północno – wschodni
Widok na ścianę zachodnią

16. Działanie nr 2 – północno – wschodni
Widok na fragment ściany wschodniej

17. Działziniec nr 2 – północno – wschodni
Widok na elewację południową

18. Działziniec nr 2 – północno – wschodni
Widok na ogrodzenie, które było miejscem straceń

19. Narożnik dziedzińca nr 2
Na cokole ściany budynku i na cokole ogrodzenia
widać wiele postrzałów od kul

20. Miejsce straceń przed północnym ogrodzeniem dziedzińca nr 2

21. Cokół ogrodzenia dziedzińca nr 2
Wyraźnie widać seryjne postrzały
z ciężkich karabinów maszynowych

22. Zbliżenie na cokół z piaskowca w miejscu straceń
Należy ze szczególną ostrożnością czyścić
zacieki ze smoły i tak zwanej „kory gipsowej”

23. Zbliżenie na nakrywę cokołu ogrodzenie na dziedzińcu nr 2
Wyraźnie widać postrzały od kul

24. Wtórnie wybudowany z betonu box na śmietnik,
który należy usunąć

25. Cokół na elewacji budynku na dziedzińcu nr 2
Na tym cokole widać wiele uszkodzeń spowodowanych rykoszetami kul z karabinów maszynowych

26. Wyraźnie widoczne dziury spowodowane rykoszetami kul
na cokole gmachu MEN, na dziedzińcu nr 2

27. Zbliżenie na szlakowaną powierzchnię cokołu gmachu na dziedzińcu nr 2 z bardzo dobrze widocznymi dziurami od rykoszetów kul karabinowych

28. Kolejny fragment cokołu gmachu z wyraźnie widocznymi postrzałami

29. Zbliżenie na dziury po rykoszetach kul karabinowych na cokole na dziedzińcu nr 2 w gmachu MEN

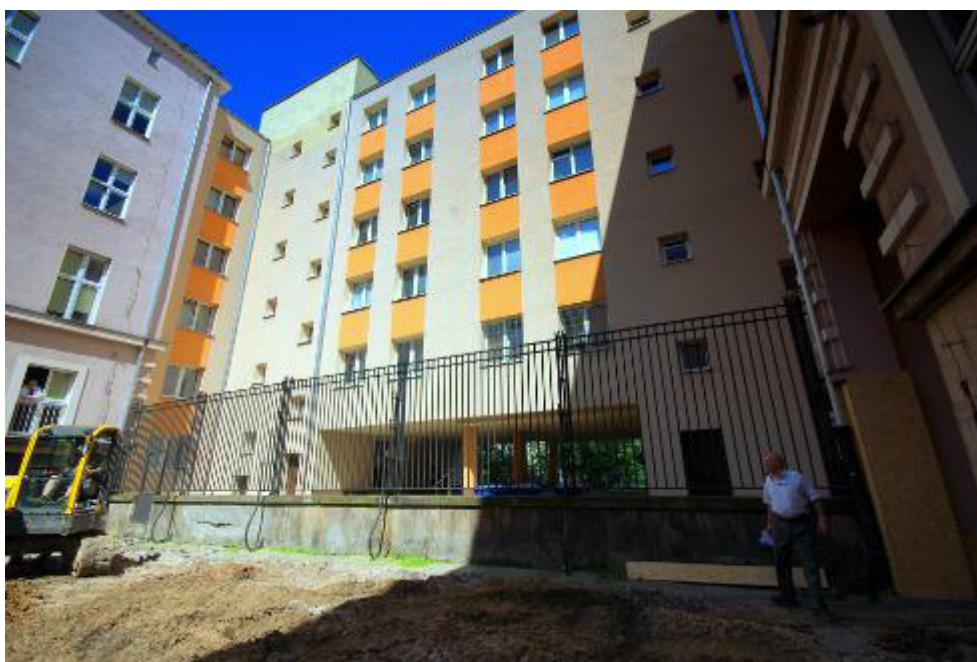

30. Działanie nr 3 - północno – zachodni
Widok na elewację zachodnią

31. Działziniec nr 3 – północno – zachodni
Widok na elewację południową

32. Działziniec nr 3 – północno – zachodni
Widok na ogrodzenie na stronie północnej

33. Działziniec nr 3 – północno – zachodni
Fragment ogrodzenia od strony północnej

34. Działziniec nr 3 – północno – zachodni
Fragment ogrodzenia od strony północnej

35. Działanie nr 3 – północno - zachodni
Widok fragmentu elewacji południowej

36. Działanie nr 3 – północno – zachodni
Fragment elewacji zachodniej pod okopaniem fundamentów

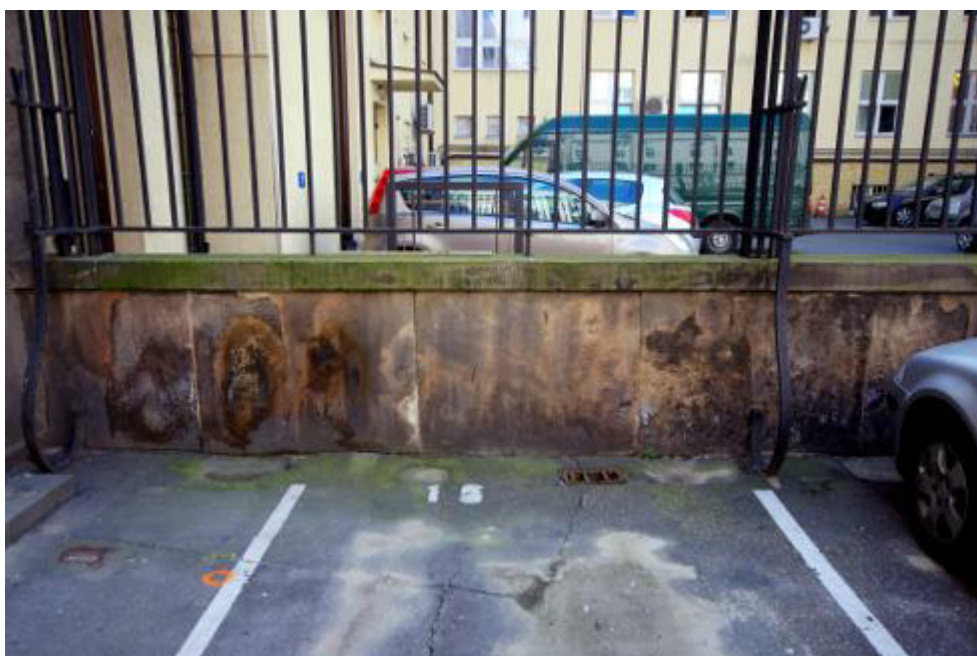
37. Dziedziniec nr 4 – południowo – wschodni
Widok na elewacje: północną i wschodnią

38. Dziedziniec nr 4 – południowo – wschodni
Widok na elewacje: zachodnią i północną

39. Widok na przejazd bramny prowadzący z alei Jana Christiana Szucha
Na dziedziniec nr 4

40. Fragment ogrodzenia zamykającego dziedziniec nr 4 od strony południowej

41. Widok jednego z wejść do gmachu MEN z dziedzińca nr 4

42. Widok ogólny przejazdu bramnego prowadzącego na dziedziniec nr 4

43. Fragment narożnika cokołu przy przejeździe bramnym na dziedzińcu nr 4, który został zanieczyszczony asfaltem

44. Fragment cokołu z piaskowca w ogrodzeniu zamykającym dziedziniec nr 4 od południa

45. Wejście do budynku z dziedzińca nr 4 z widocznym granitowym stopniem i wiodącą po jego obu stronach granitową bazą cokołu

46. Fragment cokołu z piaskowca na zachodniej elewacji dziedzińca nr 4 z widocznymi śladami uszkodzeń mechanicznych, wyraźnie odmiennych niż ślady po postrzałach

47. Fragment cokołu z piaskowca na dziedzińcu nr 4 z wykruszonym przez korodującą żelazną kratę narożnikiem kamiennej płyty

48. Elewacja zachodnia na dziedzińcu nr 5 południowo - zachodnim

49. Elewacja północna na dziedzińcu nr 5

50. Elewacja wschodnia na dziedzińcu nr 5
z przejazdem bramnym prowadzącym na dziedziniec nr 4

51. Kontenery śmietnikowe pod elewacją wschodnią
na dziedzińcu nr 5

52. Fragment elewacji zachodniej na dziedzińcu nr 5

53. Fragment cokołu na dziedzińcu nr 5

54. Wejście do gmachu MEN w zachodniej elewacji
na dziedzińcu nr 5

55. Bardzo zły stan wspornika ogrodzenia żelaznego na dziedzińcu nr 5

56. Widok złego stanu posadowienia żelaznego ogrodzenia w cokole z piaskowca

57. Kolejny fragment cokołu z piaskowca zniszczony przez korodującą kratę

58. Zniszczone różnymi kotwami płyty okładzinowe cokołu w elewacji na dziedzińcu nr 5

59. Widok zamurowanego okna, którego blendę należy
Wycofać od lica kamiennego cokołu
i na nowo zaaranżować

60. Jedno z okien funkcjonujących w strefie cokołowej gmachu MEN

*autor dokumentacji fotograficznej wykonanej głównie w sierpniu 2011 roku
cyfrową lustrzanką PENTAX K 200*

przy użyciu różnych obiektywów w tym szerokokątnych

PIOTR GRZEGORZ MĄDRACH
dyplomowany konserwator zabytków
rzeczoznawca konserwacji zabytków
02 776 Warszawa ul. Warchałowskiego 7/57
tel.gsm 601 25 70 04 - tel.fax 22 641 19 49